

Permanent blomstereng: I 2020 etablerte NLR Viken blomstereng på en liten teig ute av produksjon i Sandefjord. Her ble Nibio Landviks stedeagne markblomster sådd inn, og i 2021 blomstrer det fint. (Foto: Hanna Pauline Næss Holm/NLR Viken)

Robust: Denne stripen er langs en kornåker i Andebu, og det er brukt Nibios robustblanding med engknoppurt, prestekrage, engsmelle, rundbelg, smalkjempe, vill rødkløver, karve, hvitkløver og blåknapp. (Foto: Ellen Svalheim)

Lokale arter: Truede insekter er gjerne avhengig av bestemte, lokale arter. De har tilpasset seg hverandre ved at de blomstrer når insektene har flyvetid, og har rett utforming på blomsten. (Foto: Marie Hatlevoll)

Lokale markblomster gir biene best hjelp

Vi er avhengige av de norske markblomstene om vi skal redde truede insekter, sier Nibio-forsker Ellen Svalheim.

STEGEGNE MARKBLOMSTER

Tekst: Marie Hatlevoll

Pollinatorstripene er på mange måter landbrukets store bidrag inn i Nasjonal pollinatorstrategi. Siden 2019 har landbruksforvaltningen hatt fokus på å øke arealet med pollinatorstriper på innmark, sier Ellen Svalheim.

Hun jobber som forsker i avdeling kulturlandskap og biomangfold hos Nibio i Landvik, og er en del av teamet i Norsk kompetansesenter for blomstereng og naturfrø.

– Vi får mange henvendelser om pollineringsstrategier i landbruket, og ser at det kan være lurt å tenke litt annerledes enn slik det praktiseres mange steder i dag, sier hun.

Regionale regler

I produksjoner som bær, frukt, kløverfrø,

rybs og raps er landbruket avhengige av ville, pollinerende insekter. En fjerdedel av de norske, pollinerende artene er på den nye rødlista, og 14 prosent regnes som trua. Alle bønder i Norge kan derfor få støtte gjennom RMP-ordningen, regionalt miljøtilskudd.

Det kan gis tilskudd for å så og skjytte soner med pollinatorvennlige frøblandinger på jordbruksareal, men det må være blomster gjennom vekstsesongen og området må ikke kan gjødsles eller sprøytes med plantevernmidler. Tilskuddet utmåles per løpemet, som regel kreves minst to meters bredde.

Videre er det opp til Statsforvalteren å bestemme hvilke områder tilskuddet gjelder for, størrelsen på tilskuddet og eventuell nedre eller øvre grense for antall meter. Av denne grunn praktiseres ordningen noe ulikt i de forskjellige fylkene.

– Noen fylker gir kun tilskudd til pollinator-

soner på fulldyrket jord, mens andre tillater at man bruker kriker og kroker, vendeteiger og småarealer som er ute av produksjon. Her bør man få en bedre helhet over ordningen, og ha fokus på de tiltakene som virkelig hjelper, sier Svalheim.

Best med lokale markblomster

Mange bønder er interesserte i å hjelpe insektene, ifølge Svalheim ble det i 2021 sådd over 1000 kilometer med pollinatorstriper på norske jorder. Til dette ble det solgt rundt 21 tonn frøblandinger.

– Noen sår ettårige frøblandinger, men de fleste bruker flerårige. Felleskjøpet og Strand Unikorn selger norskprodusert gras- og kløverfrø til dette formålet, men det importeres også frø av arter som ikke vokser i norsk flora. For eksempel honningurt og blodkløver, forteller hun.

Det er flere ulemper med å bruke importerte frø. Honningurt og blodkløver er attraktive for jordhumle og andre vanlige pollinatorer, men fremmer ikke det ønskede mangfoldet av insekter.

– De mest sårbare insektene er gjerne avhengige av bestemte plantearter. Insektene har aktiv

flyvetid akkurat når den arten blomstrer, da hjelper det ikke å introdusere fremmede blomsterarter som verken har riktig utforming på blomsten eller blomstrer til rett tid. Vi er avhengige av de norske markblomstene om vi skal redde truede insekter, sier Svalheim.

Kan risikere ugras

Et annet problem med importerte frøblandinger, er at man risikerer å spre ugras.

– Vi har eksempler på at det har kommet med frø av svartelistede arter i slike frøblandinger, som steinkløver. Den sprer seg noe heftig. Hønschirse er en annen art som er uønsket. Derfor ønsker vi at det brukes regionale, norske frø, sier forskeren.

Utfordringen er at selv om Nibio har et prosjekt hvor de lager regionale frøblandinger, er produksjonen så lav og prisen så høy at disse foreløpig ikke er aktuelle å bruke i landbruket.

– Men i år hadde vi større frøavlsfelt som ble høsta med vanlig skurtresker på fem gårder i Vestfold, Telemark og Agder. Prosjektet er støttet av Landbruksdirektoratet, målet er å se om artene lar seg produsere på en mer effektiv måte slik at vi kan lage en robust frøblanding som passer til pollineringssoner, forteller Svalheim.

Foretrekker flerårige kulturer

I den anledning, og for insektenes beste, reagerer hun på kravet i de nasjonale retningslinjene om blomstring første året.

– Veldig mange av de norske markblomstene er flerårige, og får god blomstring først andre året. Videre er det ikke optimalt å vende jorda på pollinatorstriper etter bare ett eller to år. Insektene bor og overvintre i jorda, ved å gjøre det risikerer man å ødelegge leveområdene deres. Man gjør

vondt verre. Insektene trenger ro for å etablere seg, derfor trenger vi mer permanente blomsterenger, sier Nibio-forskeren.

Danske Landbrug og Fødevarer har laget en brosjyre med ti biennlige anbefalinger til landbruket, hvor hver anbefaling er markert med opp til ti bier etter hvor effektive de er. Pollinatorstriper får kun én bie. Tiltaket danskene mener er mest effektivt, er å ta vare på og pleie eksisterende naturarealer som beites eller slås slik at de blomstrer hele sesongen.

– De beste områdene på en gård er uproduktive kriker og kroker, veikanter eller små lapper som er tatt ut av produksjon, hvor man allerede har en del markblomster. Dette er som regel arter som trives på skrinn jord, noe som igjen taler mot å bruke god matjord til formålet, sier Svalheim.

Grenser til dyrket mark

Dagens praksis rundt muligheten til å få støtte til

«Insektene har aktiv flyvetid akkurat når den arten blomstrer, da hjelper det ikke å introdusere fremmede blomsterarter som verken har riktig utforming på blomsten eller blomstrer til rett tid»

Ellen Svalheim, forsker i Nibio

områder utenfor dyrka mark er ulik i regionene. I Rogaland får bondene tilskudd på 40 kroner per meter til soner enten på eller ved et jordbruksareal.

– Tilskuddstaket er på 5000 kroner, så det legges ikke opp til å sette av store produksjonsarealer, sier Monica Dahlmo som er seniorrådgiver hos Statsforvalteren i Rogaland.

– Vi mener det er viktig å ta vare på areal som allerede er artsrike, derfor er også arealer som grenser til jordbruksarealer en del av ordningen. Det har vært vår intensjon siden vi innførte ordningen, målet vårt er at flest mulig bønder skal ta ordningen i bruk og skjytte et blomsterrikt areal, sier hun.

Har gitt innspill til revidering

I Vestfold og Telemark var satsen ti kroner per løpemet i 2021, med en grense på 2000 meter per foretak. Sonene må ligge på arealer som er i drift, og som har rett på produksjonstilskudd.

Men selv om man ikke kan søke om støtte til soner utenfor dyrka mark i dette fylket, er Statsforvalteren positiv til en endring.

– Vi mener det er best å bruke vår gode dyrka mark til matproduksjon, og heller skjytte soner med naturlige arter av blomster fremfor dyrka mark. Mulig slik skjøtsel alternativt kan falle under SMIL, sier Hilde Marianne Lien, seniorrådgiver hos Statsforvalteren i Vestfold og Telemark.

I prosessen med revidering av nasjonal instruks for RMP har de gitt innspill om at de ønsker mulighet for å gi tilskudd til soner langs jordbruksarealer som ikke er dyrket mark.

– Vi spilte også inn dette med kriker og kroker på dyrka mark som aktuelle arealer for soner for pollinerende insekter, men dette vil også ta arealer ut av produksjon. Så det må nok utredes mer, sier Lien.

Ønsker arealenheter – ikke løpemet

Ellen Svalheim har også håp om at det gjøres endringer i den nasjonale instruksjonen til RMP. For insektenes beste.

– Vi ønsker at det skal gis tilskudd per arealenheter, og ikke per løpemet. Da får man mulighet til å skjytte slike områder som vi anbefaler, og ikke bare kortvarige striper. Her bør det også tas med at man kan få støtte til områder som ikke er fulldyrket, sier hun.

Det vil gi en vinn-vinn effekt.

– For å ta vare på pollinatorene, må vi utnytte de lokale blomstene som er tilpasset insektene. Man unngår også å beslaglegge verdifull dyrka mark, sier Nibio-forskeren. ■